

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 9.

V Ljubljani, 1. maja 1882.

XXII. leto.

Nekaj o zemljepisi.

1. Pojem. Zemljepis uči o zemeljski obli, 1. kaka je v vesoljstvu, 2. kaka je sama za se in 3. ozira se na premembe in preobražbe, ki se vršé po ljudeh na suhi zemlji. Zemljepis se deli tedaj v matematičen (tudi imenovan astronomičen, zvezdoznanski), fizikalen (prirodnoznanski) in političen (državoznanski). Zvezdoznanski obsega zemljo kot nebesno telo; uči o podobi zemlje in o sredstvih, kako se taista spozná in določi; dalje govori o vrtenji zemlje okoli svoje osi in o tekanji okoli solnca in kako da odtod nastajajo dnevni in letni časi, o razmerji zemlje do solnca in meseca po raznih krajih vesoljstva; poslednjič uči o tem, kako se matematično dá določiti kak kraj na zemeljskem površji. Matematični zemljepis je stalen in stanovit. Za nekatera stoletja (še le od časa Kopernika) svet izpoznava, kakšno je razmerje zemlje do drugih nebesnih teles v vesoljstvu.

Tudi to, kar uči prirodnoznanski zemljepis, se tako brzčas ne izpreminja. Obsega pa ta zemljepis površje zemlje in vzduh, tedaj nas poučuje o morjih, o podobi zemlje, kar se tiče nje porazne razredbe (horizontale Gliederung) in členovitosti bregov, a tudi navpične izobražbe (gorovja, višavja); k temu pripada nauk o vsem tem, kako deluje notranjstvo zemlje na nje površje, tedaj nauk o ognjenih gorah in potresih, potem pa o namakanji zemlje: vir, reka, jezero. Prirodnoznanskemu zemljepisu pripada tudi nauk o razširjenji rastlin in žival po zemeljskem površji, potem tudi o vzrokih njih razlike po raznih krajih zemlje.

Tù sim pripada tudi nauk o človeku, in gre se ozirati na tiste okolnosti, ki vplivajo na razvoj človeštva, te so: obnebje in tla; k temu pride še razvrstitev ljudi po vnanjih znamenjih (po raznih plemenih), po šegah in po načinu življenja (divja, kočevniška, omikana ljudstva), po veri in državnih naredbah. Konečno nas poučuje prirodnoznanski zemljepis o podnebji in njega raznih prikazkih, ki so: megla, oblak, rosa, dež, slana, toča, vihar, grom, severna luč i. t. d. Iz rečenega se vidi, da ima prirodnoznanski zemljepis več podrazredov na pr. geognozijo ali nauk o trdih snovih naše zemlje, vodopisje ali nauk o vodi, vremenoslovje (meteorologija) ali znanje o zraku in prikazkih na nebu, znanost o prirodninah iz živalstva, rastlinstva in rudništva, antropologijo ali splošni nauk o človeku. Prirodnoznanski del zemljepisa sega v področje drugih sorodnih vednost; zato se zemljepis imenuje tudi pridružna vednost.

Političen ali državoznanski zemljepis nam pové, kako ljudje delujejo po zemlji, kako so preobraževali in še preobražujejo obraz zemlje. Obsega državo in ljudoznanstvo, krajepisje in statistiko. Tukaj so vedne premembe.

Omenimo še primerjalnega zemljepisa, ki je nastal v poslednjih časih, in čegar se je poslužil najprej slavní Karl Ritter. Kaj je njega bistvo? Ako pri zemljepisi gledamo posamezne stvari za se, ne oziraje se na druge njim jednake, ne gledé njih organično zvezo, na vzajemne moči in delovanje, ne more se govoriti o primerjalnem zemljepisi, niti se zemljepis ne more smatrati kot vednost. Primerjalni zemljepis jemlje posamezne in za se ločene stvari in jih na razne strani primerja z drugimi; pri zemljepisnih prikazkih išče vzroke in zveznosti. Primerjalni zemljepis ne loči prirodoznanskega in državoznanskega zemljepisa; oba mu služita v njega namen. O primerjalnem zemljepisi se ne more govoriti v ljudski šoli. Kar prinaša zemljepis dobrega, naj si obrača v korist, vendar to kratko primerjanje še ne zasluži imena „primerjalni zemljepis“.

2. Namen. Pri pouku v zemljepisi otrok mnogo reči zvé. A vse to mu pozneje za življenje le redko kdaj — ali skoraj nikoli — praktično ne koristi. Praktično koristi ta nauk le potovalcu, in tudi ta ne potuje iz tega namena, da bi ljudi in kraje spoznal; poglavitno bode gledal na to, da prej pride iz kraja v kraj. Njegove vednosti v zemljepisi so mu le v tem oziru praktično koristne, da se samostalno spozná. — Ako pa zemljepis otroku praktično ne koristi, čemu se ga bode učil? V šoli, kakor povsod je potrebno na prvem mestu; zatem pride koristno, in ko je to oboje dovršeno, naj pride tudi prijetno. Potreben v šoli je pouk v veroznanstvu, v jeziku in kar je z njim združenega in v številjenji; koristno ali tudi prijetno je, kar se nam ponuja v realijah, prijetnemu bi prištevali nauk o zemljepisi. Ko bi se strogo držali tega načela, bi po nekaterih šolah morali opustiti ta nauk ali vsega ali vsaj nekaj. — Vender pa se mora v vsaki šoli poučevati v zemljepisi; čemu to, v kak viši namen služi tako poučevanje?

Šola vzgoja vse duševne zmožnosti otrokove, tedaj um, srce in voljo. Zemljepis obsega splošen pouk in pregled vsega telesnega sveta, združuje vso vednost o zemeljskih stvareh, tedaj vzbuja spoznanje in razum, spomin in domišljijo. Razširja duševni krog na vse strani in vzobražuje vsestransko bolje od vsacega drugega nauka.

Pouk v zemljepisi vzobražuje 1. spoznanje. Gledamo z otroki domač kraj in njega okolico, pripovedujemo o sosednih krajih, primerjamo življenje v našem kraju z onim v drugih krajih in vprašamo, zakaj tako? Otroci so videli reko, vedó od kod pride, kam teče. Iz lastnega nazora tedaj poznajo besede: reka, desni breg, levi breg. Ako je v našem kraju višavje in nižavje, otrokom lahko dopovemo, kaj je gora, kaj je dolina? Na tej podlogi delamo dalje, primerjamo neznano uže znanemu, in tako otroku čez dalje bolje opisujemo predmete zemljepisnega uka. Otrok zadobiva čedalje več pojmov in pod imenom si tudi misli pravo stvar. Um in pamet (spomin) se enako vadita in vterujeta.

Ni pa lahko v zemljepisi poučevati tako, da koristimo ne le umu, ampak tudi srcu in volji; za poučevanje v zemljepisi je treba učitelju marsičesa vediti, a tudi za to pripravljati se. Take vednosti se pa ne dobé samo iz knjig; treba je, da človek sam kaj vidi in se tako uči. Vse kaj drugega je, ako učitelj pripoveduje kaj tacega, kar je sam videl ali skusil, kakor če govori o tem, kar je po knjigah bral. Prav zlošno je, ako se otrok na pamet nauči velikost dežele, število prebivalcev, imena rek in gôr, morda še celó brez zemljevida, ali koliko pa otroku koristi taka vednost? Hitro kakor dim zgine vse, kar si je s težavo naučil, in ni je koristi za duševno vzobraževanje.

Ne le spoznanje — temuč tudi čutje se lahko vzobražuje pri zemljepisi. Hitri potok in pisani travnik, livade in vrti, gore z drevjem obraščene govoré razločno srcu otrokovemu. Poslužujmo se vsake prilike, da otroke vnemamo za take lepote, da dosežemo svoj namen. Podoba, lepa pesen, primeren popis kraja, kakor se prilega otroškemu razumu in živa beseda nam pripomore do namena. Zemljepis je pisano-barvana slika življenja v prirodi in pri národih, in kot taka se mora tudi otrokom predstavljati. Prav názoren

popis naj otroka pelje v gorski svet, v planinsko koč. Potem stopajmo više v vrhove gor do ledenikov; iz kristalne palače se pririje mogočna reka, ki se pené bobni v bližnjo gorsko preseko. Posebno živo naj popisuje učitelj otrokom sveto deželo. Z vernim srcem naj učitelj našteva deželo, kjer je zanimiv vsak kraj, vsaka gora, vsaka reka, ter nas spominja žive vere očakov, gorečnosti prorokov, obljub in kazen božjih in poslednjič prihod našega Zveličarja, koder je hodil in ljudem dobrote delil in od koder so se apostoli razkropili po vsem sveti oznanovat zveličanski nauk.

Ne dá se tajiti, pouk v zemljepisi blaži srce. Ko otrok vidi velikost in veličastvo ustvarjenih rečí, potem še le razume izrek sv. pisma, ki pravi: „Nebesa pripovedujejo o veličanstvu božjem in podnebje oznanuje delo njegovih rok“. Ko se govori o žalosti in veselji, o trudu in skrbi ljudi po zemlji, se tudi otrok marsičesa naučí za življenje, kako da namreč človek v potu obraza svoj kruh jé, in da ima vsak kraj svoje prijetnosti, a tudi svoje težave in neprilичnosti, na pr. severjane mraz pritiska, pod toplim obnebjem pa prebivalce vročina in hude nevihte nadlegujejo. In če človek premišluje stvarjeni svet, potem še le prav živo spozná, kako mala stvarica je na svetu, kako mogočen pa je tisti, ki je vse to stvaril, ki vse vlada in ohranjuje. V zemljepisi imamo tedaj imenitno vzgojilno sredstvo, le pametno se ga poslužujmo; praktičnih vednost za življenje otroku sicer zemljepis ne ponuja mnogo, vendar pa močno vpliva na njega um in voljo, razširja mu duševni vednostni krog, ter vzbuja ljubezen do domovine in verski čut. (Konec pride.)

Jezikov pouk.

(Dalje in konec.)

g) Pismene naloge o naravi in nje prikazih, o prigodbah v vsakdanjem življenji. Popiše naj se kakšen kraj, ali kakšen značaj po navodu berilne vaje, ki se je bila razkladala; take vaje gre posebno priporočati. Take pismene naloge se tudi lahko dado potem, ko so bili obravnani realistični predmeti.

h) Kdor vé, kaj morejo in kaj ne morejo učenci ljudskih šol, jim ne bode dajal pisati o abstraktnih predmetih. Kaj tacega se more terjati le od najzmožnejših učencev. Pri pismenih vajah navedenih pod a—h je gledati pred vsem le na učence, koliko so uže napredovali; naopačno bi bilo, ko bi učitelj gledal bolj na berilo kakor na učence.

Po nekaterih šolah je navada, da učenci drug drugemu popravljajo naloge. Mislim, da to ni primerno; otroci se med sabo zvadijo in se potem sovražijo. Po nekodi piše učenec na obrnjeno šolsko tablo; popravlja se pa potem vkupno; učenci povedó, kje da je pomota, in učitelj vpraša zakaj? Po ti splošni korekturi pa vsak učenec svoje primerja in popravlja, in še enkrat brez pomot prepíše. Občna korektura koristi s tem, da vsi učenci lože pazijo na jedno in isto stvar.

Učitelj, ki umé berilne vaje umno obdelovati, veliko doseže za lepočutje; on pa tudi učence národno in versko izobražuje. Pri takem učitelju postane šola še le to, kar ima biti, namreč zavod, kjer se um in pamet bistri, volja in srce vnema za vse, kar je v resnici lepo, blago in estetično; v taki šoli se izrejajo verni kristijanje in pravi rodoljubi.

Rekli smo uže, da se je pri branji na srednji in višji stopnji ljudske šole držati nekega določenega reda pri vajah. Povzemimo ta red še enkrat in postavimo ga tù!

1. Učitelj naj na prvo pripoveduje; 2. prvi bere; 3. naj berilno vajo razlaga, kar se tiče jezika in stvari; 4. potem naj otroci beró; 5. da se doseže namera berilu, naj se posamezni odstavki razložé in potem vse berilo, in poslednjič 6. pridejo spisne vaje.

Temu sporedu dodenemo še to, da pri ložih berilnih vajah shajamo uže, ako zmagamo z učenci težave, ki jim prizadeva jezik in stvar, a pri težjih vajah moramo držati se 5. točke, to je: učitelj naj pové glavno misel, otroci naj jo pa potem dokažejo iz berila. Nekateri pa ravnajo tako, da iščejo glavne misli po katehetskem potu, t. j. z vprašanji pripeljejo učence tje, da najdejo glavno misel.

Ako se učitelj pripravlja za šolsko poučevanje, veljá to prav posebno o jezikovem pouku. Pred berilno uro naj dobro preudari, kaj je vse v berilu, do dobrega naj ga umé in naj se zanj zanimiva. Ako učitelj rabi kak navod k berilu, naj ga nikar ne poklada poleg sebe in po njem razjasnuje berila, marveč vse naj sam preudarja in preskuša, tam skrajšuje, tam zdaljšuje, kakor se mu prav kaže.

Duh zbudi duha, in iskra vname ogenj; tako tudi živa beseda učiteljeva zbudi učence, da se zanimivajo za berilo. Dober je navod ali kako vzgledno obravnavanje berila, kakor se nam tù in tam ponuja, a pomisliti je treba, da so ljudje različni; tega ta stvar, unega zopet druga bolj zanimiva, in povsod mora učitelj varovati svojo posameznost (Individualität) v pravi meri; sicer zgubi poučevanje vso živahnost in gibljivost; vse se ne ravna po enem kopitu; rabimo tedaj navode le v to, kar so, da namreč misel zbuja in nas zopet vabijo, da tudi svoje poskusimo in dodamo.

Novice

pa

Dr. Janez Bleiweis.

XI. 1853. „Kar so bile vodila Novic skoz deset let, bojo ostale tudi v enajstem. Njih namen je sploh slovenskega naroda poduk in korist, in povzdiga in omika slovenskega jezika po potrebah sedanjega časa; zatorej njih obsežek ni ozko omejen, in bravci njih se najdejo ravno tako v pohlevni bajtici umnega kmeta in rokodelca, kakor v poslopjih vsih družih stanov, katerim je mar za povzdigo domačega blagostanja in za napredek domačega slovstva.“

Tako je vabil dr. J. Bleiweis naročnike na enajsti tečaj, in v njem spisal sam na pr.: „Kako zamore kmetovavec v sili s polovico semenskega krompirja izhajati. Trikolesne kolica (šajterge). Škodljivost plesnovine. Spet nekaj novega zastran krompirjeve bolezni. Kužna driska in griža pri goveji živini. Murbino drevje po natičih (mladikah) množiti. Skušnje z rusovskimi pečmi. Kako naj se češplje ali slive suše. Kaj je asfalt. Velika vrednost olja za gospodarstvo. Od tergatve in od naprave vina. Bratovšnja sv. Florjana. Občni zbor kmetijske družbe. Toplice v Krapini. Rodovitnost zemlje povzdigniti po drenaži. Kako se o toči škode obvarovati. Kako je nek mož copernico preganjal. Pregled novih živinozdravniških skušinj za vsacega gospodarja imenitnih. — Nova naprava cesarskih vradnij v našem cesarstvu. Napad na Njih veličanstvo presvitlega cesarja. Stara obleka Gorencov itd.“ —

Koledarčik Slovenski za l. 1853 je 8. knjižica, ktero je na svetlo dal Dr. Janez Bleiweis. V lepoznanškem delu je res dobro opisal Valvasorja, čegar podoba je knjižici pridejana. Njegov je podučni sostavek: Zgodovina papirja je zgodovina omike človeške, in menda tudi povest francoskega zdravnika iz harema: Obujenje od smerti.

Knjiga 9., ktero je tedaj spisal Dr. Janez Bleiweis, je: Nauk, kako pomagati živini o porodih, in kako po porodu ravnati s staro in mlado živino in ozdravljati poporodne bolezni. V. del „Živinozdravništva“.

V Ljubljani 1853. 8°. str. 86. Natisnil J. Blaznik. — „Če so nam ktere bukve v slovenskem jeziku potrebne, so gotovo te, ki — z 28 podobami vred — učé umno pomoč ob porodih živine, da bojo pregnale — gospodarjem v prid — tisto strašno nevednost, po kateri je dosihmal toliko živine konec vzelo, in kazale pravo pot, se škode obvarovati,“ pravi pisatelj naznanovaje jih v Novicah (str. 88).

Kakor nekda j Gajico namesto Bohoričice, tako so tudi oblike om-ega nam. am-iga skoro nati homa pripravile v rabo Novice, v katerih je vrednik povedal svojo misel o besedi „Ljubljana i Laibach“ itd., ter jih povzdignil tolikanj, da jim je veljaven gospod iz Sekovske škofije čestital: „Ako bi mi dano bilo kričati, da bi me vsi Slovenci čuli, bi kričal in jim živo priporočal: naj marljivo zlate Novice berejo. Rečem „zlate“ Novice, ker toliko dobrega, lepega in izverstnega na vse strani nam donašajo. Zato se čudim, kako le more biti, da ljudje, ki naš jezik razumejo, druge drage časnike z neizmerno dolgimi sestavki radi beró, na Novice pa, ki nam važniši reči vsake baže, pa tako lepo na kratko, česar se ničče ne naveliča, davajo, še vse premalo poraj tajo! (str. 135)“ — „Ne radi smo dali naslednje verstice tega sestavka natisniti, pa ker so od veljavnega gospoda, jih nismo hotli izbrisati“, pravi nato vredništvo, ktero v povabilu na naročbo za prihodnje leto (l. 98) obeta: „Poglavno vodilo Novic v vsem bo ostalo tudi vprihodnje, kakor je bilo dosihmal. Vedno mladim in čverstim ostati, jim bo s pripomočjo njih podpornikov neprenehoma iskreno prizadevanje“.

XII. 1854. Naprej kmetovavci! kliče vrednik o novem letu v 1. listu, češ: „Kmetijstvo je vednost enaka vsaki drugi vednosti. Nobena vednost pa ni več na tisti stopnji, na kateri je bila pred sto in sto leti. Saj je znan star pregovor, da veliko glav več vé, in da skušnje so stopnjice, po katerih napreduje vsaka stvar... Od nekda j je prostemu kmetu le sila bila, ki ga je tirala in gnala, da je zboljšal to ali uno pri kmetijstvu svojem... Sila kola lomi. Sila bo zlomila v nekterih letih tudi plug naš in ga spremenila z boljšim, bo prekucnila malopridne gnojnišča, razderla hleve berlogom podobne itd... Gledé na vse te potrebe bojo Novice kakor poslednje leta se ozirale po kmetijstvu celega sveta in donašale našim kmetovavcom v prevdark, poduk in v posnemo, kar je dobrega, da na vedno višjo stopnjo pripravimo domače kmetijstvo, ki dobiva svoje podpore sedaj tudi po kmetijskih učilnicah, osnovanih po modri vladi, po bukvah, pisanih od umnih rojakov, po kmetijskih družbah, ki si prizadevajo po različnih potih za povzdigo kmetijstva“.

Pisal pa je v dvanajstem tečaju Dr. J. Bleiweis na pr.: „Velika gnojna moč košene moke. Naznanilo zastran živinske soli. Živinoreja na Holandskem, in kaj bi se tudi smeli naši živinorejci učiti od nje. Kako gospodariti, da se dohodki kmetijstva povikšajo tudi z majhnim premoženjem. Kert kmetovavca naj bolji prijatel. Obertnijska razstava v Monakovem na Parskem. Dobrovoljen opomin starišem zavolj človeških kóz ali osepinc. Kmetijski pomenki v občnem zboru štajarske kmetijske družbe v Gradcu. Gnojenje z rastlinami. Asekuracija ognja v Gradcu lansko leto. Tudi človeško življenje se da zavarovati. Ne le jemati smemo zemlji, tudi dajati ji moramo. Od zložbe zemljiš. Od sedanje draginje, in če bo kdaj prešla. Od gnojenja s slamo. Poduk o živinoreji. Nova vojska širokih in ozkih ogonov ali krajev. Zakaj tekne sadnemu drevju pušati. Saj bi bilo vendar prav, če bi skušali več živinske klaje pridelovati. Število živine naj se vjema z velikostjo kmetije. Ali imamo res malo dobrih domačih krav za molžo. — Življenje Turkov, njih navade in šege. Donava. V zadevah deržavnega zajéma itd.“ —

Slovensko Berilo za tretji gimnazijalni razred je knjiga 10., ktero je vredil Dr. Janez Bleiweis, natisnil J. Blaznik v Ljubljani 1854. 8°. str. 176 in v njej je spisal posebej: Guttapercha. Nje najdba in koristnost. Močélke. — Koledarčik

Slovenski za l. 1854 pa je 11. knjižica, ktero je takrat na svetlo dal Bleiweis. V koledarskem delu, pravi sam, smo prazno vremensko prerokovanje namestovali vsaki mesec z dnevnikom važniših prigodb in s posebnim ozirom na dežele slovenskega naroda, začemši s starimi časi; v lepoznanškem pa se nahajajo modre njegove „Iskrice življenja“ (Posvečene mojemu prijatlu) na pr.: »Ko dan se zori, svetlo prihaja po hribih in dolinah, in vendar ne vidimo še solnca. Kako je to? — Bog svetlobo vstvaril je pred solncem. Tako, prijatel, marsikrat serce naše že obhaja predčutje veselja, ki nam ga pri-nese še le prihodnost mila. — Solnce še ni zášlo, ako se je skrilo za oblake. Tudi sreča naša še ni vselej zginila, ako se mislimo nesrečne. — Solza tužnega serca je dostikrat kapljica, skoz ktero človek še le zagleda mavrico prihodnjega veselja. — Dobre volje biti je veselje tičice na polji, — brez skerbi biti je dostikrat le veselje tiča v kletki. — Bog nam ne pošilja tóg in nadlóg vselej le za to, da bi nas ponižal, ampak dostikrat zato, da nas povzdigne. — Luna mila, enaka se mi zdiš pravemu prijatlu: vidimo te še le, ko je solnce sreče naše za goro šlo. — »Grešiti je človeško« se izgovarja vsak, ki je grešil. Greší pa bližnji tvoj, koj je oginj v strehi! — Od Boga izvira edinost, od vraga prepír. Zakaj nek to? — Bog je en sam, vragov pa veliko. — Kdor išče stanovitnega veselja v hrupu sveta, zgrešil je že pravo pot do njega. — Zmirom bo prav, da jemljemo to za resnico, kar se nam oponaša le v šali. — Dostikrat časi več terjajo, kakor želijo ljudstva. — Kakor megla in oblaki izvirajo le iz zemlje, tako tudi nesreča naša izhaja večidel le iz nas samih. — Kakor se zvezde še le prikažejo, kadar noč nastopi, tak se v nesreči še le razodeva človeka prava vrednost. — Ne tisti, ki domovino ljubi v sreči, je pravi prijatel njen, ampak tisti, ki ji zvest ostane v nadlogah. — Vsak človek ima v sebi še enega veliko boljšega človeka. Tega boljšega človeka iz sebe izvleči, je modrost življenja. Dostikrat nam le resne volje manjka, da svojega gosta ne spravimo na dan. — Praviš mi, da bi človek veliko zadovoljniji živel na svetu, ako bi tolikokrat njegovega serca ne mučile dvombe. Ne čudi se temu, prijatel! Saj nam anatómi pravijo, da serce naše je razdvojeno: v desno in levo. — Prijatel! podajaj se večkrat v naročje mile, čudapolne narave. V nji neprenehoma šumlja studenec modrosti prave, iz katerega ranjeno serce zajema tolažbo, pokoj, srečo. — Ne ljubi sam sebe, pa bodi sam sebi prijatel! — Pred trugo svojo stopi, kakor pred posteljo svojo. Le slečeš se! — Za vse imaj roko na sercu! Za enega le serce na roki!«

S Koledarčikom l. 1854, v katerem se razun slike Miklošičeve kaže tudi podoba V. Vodnika, dosegel je dr. J. Bleiweis, da je presvetli knezoškof Anton Alojzij obljubil založiti tolikanj zaželeni slovenski besednjak Vodnikov. „Modri gospod, živo spoznavši, da v omiko in povzdigo vsacega jezika je dober in potrebam časa dostojen besednjak prva potreba, želijo resno, da pride to delo kmalo na dan, in da bi se ne odlašalo iz strahú, da ni popolnoma, ker noben besednjak ne more doveršen biti. Domo-rodci! piše ves vesel dr. Bleiweis (str. 4), kaj ne, da je to kaj vesela novica za novo leto! Slava presvitlemu knezu!“ — V ta namen so Novice odpirale svoje predale pi-sateljem, češ: „ker se pravdajo učeni možaki kakor se možakom spodobi, brez osebnosti in strasti le znanstveno. Vsakemu takemu spisu, naj je pro ali contra, so Novice vselej odperte, ker njih geslo je od nekaj v vsih vrednih stvaréh bilo in bo: nepristranost! — Saj! da resnica se spozná, — Je čuti treba dva zvoná (306). — ... da bi po ti pravdi dosegla slovenščina tudi gotov vspeh .. z veliko izgledi .. Naj bi se taki in enaki slov-stveni pretresi nikomur ne dozdevali prazne reči, ker častitljiva čista, neponemčena slo-venščina ni jezik, kateri, kakor nekteri protivniki abotno mislijo, se dá le spotoma naučiti (350). — Čeravno so učeni jezikoznanski pomenki (o glagolih doveršivnih in nedoveršivnih) mnogim bravcem dolgočasni (kakor se nam je od nekterih strani vediti dalo), so vendar

od druge strani za napredek našega jezika tako važni in potrebni, da moramo hvaležni biti domoljubom, ki so to reč sprožili in temeljito pretresli. Da pa se poprave jezika našega razodenejo občinstvu, ni druge poti, kakor po listih časnikov. Naj tedaj tisti naših častitih prejemnikov Novic, ki so le bravci, ne pa sami tudi pisatelji, prijazno pomislijo, da se v tacihi potrebnih pomenkih tudi za-nje trudimo, da jim bomo mogli zmiraj bolj po starem domačem jeziku in prijetno v duhu našega naroda pisati. Saj je tudi dolgočasno, preden gospodar izredí ovco, da mu daje volno, in preden iz volne se stka sukno; kratkočasno in prijetno je potem lepo sukno imeti, ki nam jo je dala ovčica (406)^a. — Pohvalivši dr. Klunov „Archiv“ (55) v 2. in 3. zvezku, povedal je svojo vrednik o mesečnih imenih na pr.: „V Koledarčiku za l. 1852 smo že dokazali zmešnjavo o mescu prosincu gledé na slovensko in horvaško deželo, in nasvetovali smo: naj bi po izgledu Rusov vsi Slovani kakor tudi Nemci, Lahi, Francozi in Angleži rabili latinske imena, ker na preprosto ljudstvo o ti zadevi ni veliko gledati, zakaj ono tudi navadnih slovenskih mesečnih imen ne vé, in čas le zaznanuje po praznicah in svetnicah. Al — mi Slovani smo le v besedah silo goreči vzajemničarji, v djanju ni duha ne sluha od tolikrat imenovane vzajemnosti (218). — Da ne moremo slovniških pravad brez konca in kraja jemati v Novice, nam bojo poterdili častiti pisatelji sami, ako pomislijo, da taki učeni pomenki, če tudi važni za slovensko pisavo, niso večini bravcov vgodni. Slovenskih pisateljev reč je zdaj: potegniti s tem, kar bojo za pravo spoznali (402). — V tacihi okolj-šinah (naravnih, nezogibnih) ne smemo preterdovratni biti in se nekoliko ravnati po času, kteremu zapovedovati ne moremo, kakošen naj bode (395). — Obsežek Novic je dostojno znan: one obdelujejo domačo zemljo, domače slovstvo, domačo omiko, in naznanjajo vse, česar nam je o postavah vediti potreba, in verh tega še vse to, česar omikan človek od zgodb domačih in od novic po širocem svetu zvediti želi.. Ker se je „Novičar“ svojim bravcem s tem prikupil, da vse hitro in ob kratkem naznanja, kar je dostikrat težavno izmotati iz dolzih spisov, bo ravnal tako tudi vprihodnje“, obeta vrednik v povabilu na naročbo za l. 1855.

Názorni nauk v ljudskej šoli.

(Piše **Ivan Tomšić**.)

(Dalje in konec.)

1. Človeško telo po vnanjej podobi.

C. Česa je človeškemu telesu treba, da se vzdržuje in vtrjuje? Hrane, obleke, spanja in telesne vaje.

Kadar si lačen, rad bi jedel; kadar si žejen, rad bi pil. Vse to, kar jémo in pijemo, imenujemo z jedno besedo: hrana ali živež. Ako bi vi ves teden ne dobili nobene hrane, morali bi umreti. Vi torej potrebujete, da morate živeti, hrane ali živeža. A to ne samo vi, nego vsi ljudjé, karkoli jih je na svetu, potrebujejo hrane v svoje življenje. Vsak človek potrebuje hrane. Recite: 1) Potrebujemo hrane. (Otroci izrekó.)

Jémo in pijémo navadno po večkrat na dan. Ako bi pa treba bilo, živeli bi tudi brez jedí in pijače jeden dan. Imamo pa nekaj, brez česar ne bi mogli niti jedno uro, kamo li jeden dan živeti. Kdo mi vé povedati, kaj je to, brez česar bi ne mogli niti jedne ure živeti? To je — zrak. Recite: 2) Potrebujemo zraka.

Po leti je gorko, po zimi je merzlo. Z obleko se varujemo mraza. Recite: 3) Potrebujemo obleke.

Ako imate hrano, zrak in obleko, ali vam potlej še česa manjka, da morete živeti? Tudi najboljša obleka vas v hudej zimi nebi obvarovala prehudega mraza, dežja in vetra. Ako bi živeli zunaj pod milim nebom, morali bi zmrzniti. Recite: 4) Potrebujemo stanovanja.

Ako ste ves dan pridno delali, in se morda tudi igrali, potem ste trudni in bi radi počivali — spali. Takó se godí vsem ljudém. Brez spanja bi človek ne mogel živeti. Recite: 5) Potrebujemo spanja (počitka).

Zdaj ste še majheni, ali z vsacim letom ste nekoliko večji, in pridejo leta, ko boste popolnem odrasli, rekši: veliki bodete. Zdaj še ne morete mnogo storiti, težkih del ne morete še opravljati, ker vam k temu primanjkuje primernih močí. Kadar boste veliki, takrat bi pač ne imeli radi, da bi bili takó slabih močí, kakor ste zdaj. Ni tedaj dosti, da samo živimo, radi bi bili tudi močni in krepki. Kaj nam je torej storiti, da si teló vtrdimo, to je, da postanemo močni in krepki na svojem telesu? — Tvoj oče lahko ves dan mlatijo; tega bi kak meščan ne mogel storiti. Tvoj oče imajo tedaj več močí, nego li kak gospod iz mesta, ki se z drugačnim delom ukvarja. Tvoj oče so si te močí pridobili s tem, ker so to delo večkrat opravljali, to je urili — vadili so se v tem delu. Nekaterim manjka teh močí, ker se niso vadili. Ako želite močni in kréпки biti, treba vam se je teló z delom vtrjevati, to je: treba je teló vaditi. Recite: 6) Potrebujemo telesne vaje.

Ponovilo 1 — 6.

Česa potrebujemo, da moremo živeti?

Da moremo živeti, potrebujemo: 1) hrane; 2) zraka; 3) obleke; 4) stanovanja; 5) spanja (počitka); 6) telesne vaje.

D. Dolžnosti, ki jih imamo za zdravje in vtrjevanje svojega telesa.

Pripovedka. Katarinki so dali stariši za god lepega kanarčka. Prvih osem dni, dokler jej je ptiček še nekaj novega bil, pridno je zanj skrbela; nosila mu je jedí in pijače. Ali malo po malem ga je zanemarjala, ter je naposled popolnem pozabila nanj. Necega jutra ga je našla mrtvega v kletki ležati.

Obravnav. Katarinčino obnašanje proti ubozemu ptičku kanarčku vam se ne dopada. Jelite, da ne? Da je ptička zanemarjala, to ni bilo lepo; da je nanj popolnem pozabila, to je bilo pa še grše. Ona bi bila morala zanj skrbeti, ker so ga jej stariši podarili. Tudi vam so stariši užé marsikaj podarili. Naj večji dar je življenje. Življenje vam je Bog podaril. Ako hočete biti dobri otroci, ne smete delati kakor Katarinka; za svoje življenje morate skrbeti. Vsak človek mora skrbeti za svoje življenje. —

Kako nam je skrbeti za svoje življenje, o tem se bomo zdaj nekoliko učili.

Ako je delavec nekoliko ur pridno delal, potem hoče jésti, da bi se okrepcal. Jed torej krépcá teló. Potem takem: kdor hoče biti móčen, mora jésti; kdor hoče biti zeló móčen, mora mnogo jésti; kolikor močnejši hoče kdo biti, toliko več mora jésti. — Ali je to res?

Pripovedka. Cirilčetova mati bi bili radi imeli, da bi bil njih sinček velik, močen in krépek mladenič. Zatorej so ga vedno opominjevali, da naj jé, prav veliko jé. „Jéj, jéj, Cirilče,“ rekli so, „da postaneš velik!“ Cirilče je rad ubogal mater, ter je jedel,

kolikor je le mogel spraviti v želodec. Ali vse je bilo zamán. Cirilče ni bil nikoli velik. Bledih lic se je plazil okoli, bil je jako nadložen, ni imel veselja ne za igrače, ne za delo, ter je umrl uže kot deček.

Obravnava. Da je bil Cirilče bléd in nadložen ter je takó zgodaj umrl, krivo je bilo to, ker je preveč jedel. Kdor preveč jé, izbolí; kdor preveč pije, tudi izbolí. Kdor preveč jé in pije, pravimo, da je nezméren. Kdor je nezméren v jédi in pijači, izbolí, ter ne skrbi za svoje življenje. A za svoje življenje moramo skrbeti, to je naša dolžnost. Zatorej moramo biti zmérni v jédi in pijači. Recite: 1) Zméрни moramo biti!

Pripovedka. Lukec se ni nikoli brigal, da bi se bil zjutraj lepo umil, lasé poravnal in obleko očedil. Še celó smijal se je sestri Marijci, da si vsako jutro, kadar vstane, usta s čisto in hladno vodo izpira, zobé izplakne, obraz, glavo in ušesi do dobrega opére ter še potlej svoje dolge lasé z veliko skrbjó v red spravi. Oče in mati sta ga večkrat opominjevala, naj sestro Marijco posnema, pa bilo je vse zamán! Naposled dobí ostudne in nalezljive izpuške po rokah, ki se srab imenuje. S to nalezljivo boleznijo ni smel dolgo med ljudi. Marijca je pa bila vedno zdrava in vesela.

Obravnava. Lukec se vam ne dopade, ker se ni hotel umivati in si tudi ne las poravnati, rekši: ker se ni hotel čéditi. Kdor se noče čediti, ta je nečeden. In ravno zaradi tega, ker se Lukec ni čedil, izbolel je. Njegova sestra Marijca bila pa je vedno zdrava in krepka, ker je bila vedno čedna. Marijca je skrbela za svoje zdravje. a ne tako Lukec. Ako hočete za svoje zdravje skrbeti, treba vam je biti čednim. Za svoje zdravje mora vsak človek skrbeti; zatorej bomo rekli: 2) Čedni moramo biti!

Pripovedka. Anička je imela imovite stariše; zatorej so si mislili, da njihovej hčerki ni treba drugega delati, nego jesti in piti, nekoliko ur vsak dan v šolo hoditi in pa igrati. Zató je pa tudi Anička vsako jutro spala, dokler jej ni solnce skozi okno posijalo. Pred osmimi je redko kdaj vstala, in ko se je potem oblekla, bila je čmerna, da ni hotel nobeden v hiši ž njo opravka imeti. V prvih dveh urah ni še z nobenim prijazne besede izpregovorila. A tega jej ne smemo ravno v zló jemati, kajti Anička je boléhala, nikoli ni bila prav zdrava, in ko je zjutraj vstala, tožila je vselej, da jo glava boli. Stariši pošljejo po zdravnika, kateri po natančnej preiskavi pové, da tukaj ne pomaga nobeno zdravilo, Anička mora, ako želí biti zdrava, vsako jutro zgodaj vstajati. Po zdravnikovem svétu se je Anička ravnala in predno je minulo pol leta, bila je prosta vseh bolečin v glavi — bila je popolnem zdrava in krepka.

Obravnava. Anička je boléhala od predolzege spanja; ozdravéla je, kakor hitro se je privadila bolj zgodaj vstajati. Anička je torej skrbela, da se jej povrne zdravje, in je začela bolj zgodaj vstajati. Tudi vi morate za svoje zdravje skrbeti, zatorej morate vsako jutro zgodaj vstati. Tega se je držati vsacemu človeku, ako želí biti zdrav in vesel. Rekli bodemo: 3) Vstajati moramo zgodaj! (Vse to se ponoví).

Nove stenske abecedne table.

(Dalje in konec.)

VII. tabla

ima „drevo“, okoli katerega se kača ovija in ženi jabolko ponuja; to bi imelo predstaviti „Evo“ in napeljati otroke k spoznanju črke **e**. — Za „e“ je pa bolj težko izbrati vzorno besedo, ker imamo troji **e**, in še nekodi **ě**, v katerem je **i** utopljen, na pr. **ěna** = **iena**; tukaj se je privzelo lastno imé, v katerem se črko **e** lepo sliši, in je zgodba naših prvih staršev navadno znana vsem otrokom. Dobro je tukaj otrokom v spomin poklicati besede, ki se na **e** končajo, na pr. imé, pové. — Prav mnogo, vzlasti lastnih besed je, ki se v Slovenskem glase na kratko zategnjen **ě**; morebiti ni napačno, ako učitelj reče otrokom poiskati več takih njim znanih besedi, ko jim prvi kakšno tako imé pové in jih s tem opozori na besede s krativcem na pr. Pancě, Namrě, Grošě, Rahně, Mehlě i. dr. — Pozneje pride uže prilika, ko bode učitelj govoril v naglasku, da bode tudi o črki „e“ kaj več povedal; od začetka je menda dosti, da otroci le poznajo „e“, če tudi govor po svoje zavijajo.

VIII. tabla

predstavlja „cerkev“ in priučuje črko **c** v 3 pisnih in 4 tisnih vajah; tisne vaje imajo troje kratkih stavkov: „**re-ci-va mu, i-ma ra-co, v roci**“. V poslednjih dveh besedah pride še „**v**“ kot predlog; tudi tega je treba otroke zgodaj vaditi, da namreč „**v**“ posebej izgovarjajo in ga ne stapljajo z naslednjo besedo v jeden zlog; pri poučevanju otrók ni je stvari tako malenkostne, da bi ne kazalo otrók na njo opozoriti.

IX. tabla

predstavlja otrokom nekaj znanega, „črešnje“, in potem priučuje to črko kakor sicer v 3 pisnih in 4 tisnih vajah; čedalje več pride na vrsto kratkih stavkov, kar otrokom vzvišuje ljubezen do branja in daje tudi sim in tam nekaj govornih vaj; suhoparno branje se s tem nekako poživí.

Ostaja nam še, kaj spregovoriti od ostalih tabel do 25. — Posebnega nam tù ni omeniti; sploh veljá vse to, kar smo dosihmal rekli, tudi naprej. Vsaka črka ima svojo vzorno besedo in primerno število pisnih in tisnih vaj; stavki postajajo čedalje bolj raznovrstni, kolikor branje napreduje.

Ko so vaje na stenskih tablih končane, se skoraj do dobrega pokaže, kateri otroci bodo prišli do 2. razreda, ali kateri bodo zaostali; dosihmal jih učitelj ni mogel ločiti, z vsemi je jednako napredoval; ako uže nekateri znajo brati, učitelj ni s tistimi naprej hitel, novince ali bolj počasne pa zaradi njih ni zanemarjal, samo da bi se mogel skazavati, češ, v kako kratkem času sem otroke naučil brati; a vsaka stvar ima tudi svoje meje; odsihmal bode mogel učitelj z večino napredovati, sicer kasnejih ne bode čisto zanemarjal, a tudi vsacega pešovca ne bode mogel pobrati. Sicer je tudi šolski smoter učitelju v prvi vrsti merodajaven; čaka ga namreč v 1. razredu — vsaj po nekaterih večrazrednih šolah — težka naloga; otroci morajo v 1. razredu tudi nemško brati, da morajo potem prestopiti v 2. razred. — Ali je to koristno ali ne, ali bi ne kazalo začeti z nemškim branjem še le v 2. razredu, da bi ne ostajalo zaradi nemščine toliko otrók po nižjih razredih, o tem se tukaj ne menimo, marveč se tù le kaže, kako naj učitelj ravná z branjem v 1. razredu, da pride do tje, kakor mu kaže zdanji učni črtež v ljudskih šolah.

Učne slike iz zgodovine.

(Piše **Tone Brezovnik**.)

(Dalje.)

IV. G r k i.

3) *Atene pred Solonom.*

Atene so bile začetkom kraljestvo. Okoli 1000 l. pr. Kr. pa so jih napadli Dorani, nek drug grški narod. Le-ti so oblegli mesto Atene, a ga niso mogli vzeti. Vprašajo toraj orakelj v Delfi za svēt. Apolon jim odgovori, da bodo Atene premagali, če ne bodo njenega kralja Kodra ubili. To je zvedel Atenski kralj Koder in sklene žrtvovati se za svojo domovino. Za kmeta oblečen gre v Dorski tabor in se s sovražnimi vojaki tako dolgo prepira, da ga ubijejo. Ko so Atenjani poslali po ubitega kralja, so Dorani bolj natanko ogledali mrtvega kmeta ter spoznali Kodra. Zdaj se niso več nadjali, da bi mogli Atene vzeti, pa so odšli domov (v Peloponez). Na to so Atenjani osnovali republiko, kajti, rekli so, ni ga človeka, ki bi bil vreden kraljeve časti za Kodrom, ki se je žrtvoval za domovino. Najvišjo oblast so zdaj dobili plemenitaši in bogataši. Kmetje in obrtniki so morali le težke davke plačevati, a če je kdo s kakim plemenitašem imel kako pravdo, jo je vselej zgubil, kajti sodniki, ki so bili sami plemenitaši, so bili vedno le gospōdi udani. Nezadovoljnost ljudstva je rastla od leta do leta. Tožilo je, da se sodniki ne držē starodavnih postav, nego sodijo po svoji pristranski volji.

Da bi ne prišlo do večjih nemirov, naročili so plemenitaši nekemu Drakon, naj obstoječe postave napiše, da se ne bo moglo potem sodnikom očitati, da po svoji volji sodijo. Drakon je bil pa sam prav trd plemenitaš, kateremu so bili kmetje in obrtniki kakor podložni. Zato je napisal tako ostre postave, da so o njih rekli, da jih je Drakon s krvjo pisal. V njih ni niti govora o kakih pravicah kmetom in meščanom, ampak napisane so same hude kazni za posamezne pregrehe. Tako, recimo, je šlo za glavo vsakemu, ki bi bil le jabolko ali kako drugo malo stvar ukradel. Upnik je smel dolžnika, ki mu izposojenega denarja ni o pravem času povrnil, zarubiti, ukleniti ter ga kot svojega sužnjega imeti. Bilo je toraj hujše kakor poprej, kajti nihče ni mogel sodnikom očitati, da ne ravna po postavah. Ljudstvo se ni pomirilo, ampak je bilo tako razkačeno, da je Drakon moral bežati iz Aten.

4) *Solon (594 pr. Kr.).*

Iz teh homatij jim je pomagal modri Solon. Solon je bil Kodrovega rodú ter je po svojih stariših podedoval mnogo bogastva. V svojih mladih letih prepotoval je mnogo sveta. Pridno je opazoval šege in navade raznih narodov, ter se je povsodi kaj novega učil, tako da je postal najbolj učen in moder mož tedanjega časa.

Ko se je zopet domov vrnil, je takoj spredvidel, da v Atenah ni vse tako, kakor bi moralo biti. Sklenil je toraj, da bo pri vsaki priliki svojim someščanom pomagal do boljše prihodnosti, kolikor bo v njegovi moči.

Po neki srečno končani vojski, v kateri je bil Solon poveljnik Atenjanov, naročili so mu Atenjani, naj državo tako preustroji, kakor se njemu zdi, da bo najbolj.

Solon je najpred hotel pomagati revnim meščanom in kmetom. Zato je odpravil ostre dolžniške postave. Ukazal je, da se morajo takoj osvoboditi vsi dolžniki, ki so svojim upnikom kot sužnji služili. Na to je vpeljal nov denar, ki je bil za 27% loži od starega ter je zapovedal, da se mora stari dolg brez preračuna z novim denarjem po-

plačati. Dal je namreč stari denar tako prelit, da je iz 73 starih srebernjakov dobil 100 novih. Če je bil tedaj kdo dolžan 100 starih srebernjakov, jih je povrnil s 100 novimi, ali pa s 73 starimi.

Potem je Solon Atensko državo tako uredil, da so se pravice in dolžnosti vsakemu državljanu brez ozira na njegov rod (stan) odmerjevale po njegovem premoženju. Na tej podlogi je razdelil ljudstvo v štiri razrede. V prvi razred so spadali vsi veliki posestniki, v četrti pa najubožnejši. Tisti, ki so bili v prvem razredu, so plačevali največ davka, a so zato imeli tudi največ pravic. Arhonti, katerih je bilo devet in ki so bili najvišji uradniki države, volili so se le iz prvega razreda. Udje četrtega razreda niso imeli drugih pravic, nego da so se udeleževali národnega zbora in bili porotniki pri sodnijskih obravnava.

Vse imenitnejše sklepe je storil (odobril) národni zbor. V národni zbor so hodili moški Atenjani, ki so bili vsaj 20 let stari. Tù so vzprejemali ali zametovali postave, določevali o vojski in miru, volili arhonte, svetovalce in druge uradnike.

Ko je Solon uredil javno življenje v Atenah, dal je tudi postave, katere so morali prebivalci v svojem domačem življenju spolnovati. Te postave so se jako razlikovale od Likurgovih. Modri Solon je dobro vedel, da je Bog človeka za delo ustvaril ter ni hotel, da bi bili Atenjani le vojaki. Da si je visoko cenil kmetijstvo, je vender sprevidel, da bodo Atenjani le tedaj bogati in mogočni postali, če se bodo pridno poprijeli obrtnije in trgovine.

Atenski mladeniči se niso izrejali v javnih zavodih kakor v Sparti, ampak doma pri svojih materah. Od sedmega leta naprej so morali hoditi v šolo. V šoli so se učili čitati, pisati, računati, na liro brenkati ter pevati pesni, ki so slavile dejanja prednikov, jim vzbujale blage misli ter jih navduševale za domovino. Zraven tega pa tudi Atenski mladeniči niso zanemarjali telovadbe, s katero so si okrepčevali svoje telo.

Najbolj pa so Atenjani pazili na to, da so se mladeniči zgodaj dela privadili, da so se spodobno obnašali ter da so spoštovali svoje starše. Zato se je vsak mladenič moral poprijeti kake obrtnije, trgovine ali kacega družega dela. Le oni roditelji, ki so svoje otroke dali kaj učiti, smeli so na stare dni zahtevati od njih kake podpore. Gorjé pa tistemu, ki ne bi hotel svojih staršev na njihova stara leta vzdrževati. Zgubil je vse državljanske pravice. Ravno tako so kaznjevali tudi lenuhe in postopače.

Po teh in drugih postavah so postale Atene sčasoma najmogočnejša in najolikanejša država na Grškem.

Ko so Atenjani Solonu s prisego potrdili, da bodo njegove postave vsaj deset let spolnovali, se je podal na tuje, da bi se mu ne očitalo, da hrepení po velikih časteh in službah. — Na tem svojem popotovanju je prišel k znanemu Krezu. O smrti Solonovi se ne vé kaj gotovega.

(Dalje pride.)

D o p i s i.

Iz Komna. (Vabilo kobčnemu zboru učit. društva za Sežansko-komenski okraj.) Podpisani sklicuje v 4. dan maja t. l. letošnji občni zbor našega društva v Tomaj. Začetek ob 10. uri predpoludne. Zborovalo se bode v šol. poslopji. Dnevni red: 1. Nagovor predsednika. 2. Poročilo tajnice. 3. Poročilo blagajnika. 4. Volitev treh pregledovalcev računov. 5. Razgovor o prihodnjem društvenem delovanju. 6. Določitev društvenega sedeža za bodoče leto in kraja za prihodni občni zbor. 7. Volitev novega odbora. 8. Jezik in njega važnost v ljudski šoli; govori g. Janko Leban. 9. Praktičen poskus iz zgodovine; g. Kanté. 10. Predlogi.

Dragi tovariši in učitelji na Goriškem! Društvo je važno za vse; društvenega delovanja je dandanes nam zelo potrebno, ker viši smotri dajo se samo in edino sè družinimi močmi doseči.

To delovanje mora biti vsakemu za šolski razvoj vnetemu prijatelju po volji. Zanesljivo tedaj pričakujem, da pridete vsi udje našega društva k zboru. Ob enem prav uljudno vabim tudi učit. sosednjega okraja k obilnej udeležitvi.

Anton Leban, predsednik.

Iz Štajerskega. A) C. kr. dež. šol. svet. V seji v 23. dan marcija 1882. l. spominjal se je predsednik nj. eksc. gospoda ces. namestnika v toplih besedah umrlega mnogoletnega uda c. kr. dež. šol. sveta, dr. Jos. viteza Kaiserfeld-a; pričujoči izrazili so svoje sožalovanje s tem, da so se s sedežev vzdignili. — V isti seji in v oni v 9. dan marcija rešil je c. kr. dež. šol. svet prošnje za oprostitev šolnine; je vzel na znanje poročilo o nadzorovanji deželnih meščanskih šol v Celji in Radgoni, dovolil, da se napravi nadaljevalni tečaj na mešani meščanski šoli v Gradci, otročji vrt v Marijahilfski ulici v Gradci, kmetijski napredovalni tečaj v Šmarji pri Jelšah, paralelke na deklški šoli v Köflach-u ter je potrdil izvolitev učitelja Al. Dernjāča kot strokovnjaka v okr. šol. svet Marenberski. — Imenovani so bili nadučitelj ljudskih šol: France Rubisch, (učitelj v Irdningu) v Št. Lambrecht, France Winkler (učitelj v Kapfensteinu) v Trautmannsdorf, Ivan Vračko (učitelj v Št. Lenartu pri Laškem) k sv. Andreju pri Leskovci (okraj Ptuj) in Peter Vudler v Ljubno pri Gornjemgradu (dozdaj zač. učitelj na isti šoli); učiteljem: Ivan Meier v Pernice pri Marenbergu, Al. Pinter (iz Etmissla) v Grassnice in Šim. Schinkowec (roj. 1854 l. v Idriji, dozdaj def. podučit. v Št. Lambrehtu) v Stadl; def. podučiteljem: Gust. Wolschansky v Voitsberg (dozdaj prov. podučit. na isti šoli) in Val. Pacek (učitelj v Pöllavu) v Mönichwald; definit. podučiteljicam: Marija Brunetti (iz Št. Osvalda pri Gradci) v Št. Peter pri Gradci, Wilh. Haselberger v Lang (dozdaj prov. ravno tam) in Ana Schneider pl. Mannsau (iz Mönichwalda) v Pöllau. Učiteljema Francu Knotzu v Retteneggu in Juriju Scheguli v Pachtu (okr. Birkfeld) se je na njih prošnjo dovolilo, da smeta s službama menjati.

B) Odlikovanje. Minister za uk in bogočastje je podelil upokojenemu nadučitelju v Pischelsdorfu, g. Iv. Doležal-u, v priznanje njegovega mnogoletnega plodnosnega delovanja pri učiteljstvu naslov »ravnatelja«.

C) Društveno življenje. Ptujsko učit. društvo je pri zborovanji v 12. dan jan. sklenilo, da se vpeljejo v ondašnje národne šole slovenski Prettenhoffer-jevi zvezki ter da naj se odbor družbe sv. Mohora prosi, da ne ponatiskuje sestavkov, ki žalijo učiteljski stan, kakor se je to zgodilo v sestavku »Med hribovci« v lanskem koledarji. Gosp. Kelc priporočal je tudi, da naj učitelji kolikor mogoče podpirajo »Slov Matico«. Za odposlanca k štaj. učit. zvezi se izvolita gg. Robič in Kelc. Pri zborovanji v 2. dan marcija se je odposlala gosp. Miklošić-u brzojavna čestitka ter je g. Canjko govoril o pazljivosti v národni šoli. — Pri zborovanji Ljutomerskega učit. društva v 9. dan febr. govoril je g. Karba o računanji na spodnji stopnji národne šole; v 9. dan marcija razpravljal je g. Marin berilo: »Kaj imam«, g. Kovačič pa vprašanje: »Zakaj uživajo učitelji tù in tam premalo spoštovanja in kako bi se dalo temu v okom priti«. — Ormuško učit. društvo je pri svojem zborovanji v 2. dan marcija odposlalo čestitko g. Miklošić-u ter volilo namesto dosedanega predsednika g. F. Majcen-a, ki se je preselil v Mariborški okraj, g. Iv. Košar-ja, nadučitelja pri Veliki Nedelji, za svojega novega predsednika. Pri isti seji govorila sta tudi gg. Košar in Štrenkelj o lepopisji v národni šoli; prvi prevzel je teoretični, drugi pa praktični del predmeta. — V 2. dan marcija je zborovalo tudi Št. Lenartsko učit. društvo. Gosp. Hrovat je obravnaval praktično z učenci telovadbo v sobi, g. Rajšp pa oblikoslovje na višji stopnji. — Pri zborovanji Slovenjebistriškega učit. društva v 2. dan marcija je razpravljal g. Windisch vprašanje: »Kako naj se vzbuja in vtrduje v učencih ljubezen do dela?« Na to je sledila volitev odbora za 1882. l. Voljeni so: Windisch, načelnik; Kristl, namestnik; Majhen, blagajnik; Serneč, zapisnikarica; Veranič, Raner in Škorjanec, odborniki. Sklenilo se je tudi, da se naj meseca maja prva desetletnica društvenega obstanka kolikor mogoče slovesno obhaja.

D) Premembe pri učiteljstvu. Gosp. Jos. Bobisut (nadučitelj na deklški šoli v Celji) prestavljen je za nadučitelja na deski šoli v Celje; g. A. Petriček (def. podučitelj v Žalcu) postal je učitelj na isti šoli; g. Jos. Večaj (podučitelj v Žalcu) je šel za učitelja v Lemberg (okr. Šmarje); g. Vinko Jug (podučitelj v Vurmbergu) za prov. podučitelja v Št. Jurij na juž. žel.; gđc. Marija Orač (def. podučiteljica v Ljutomeru) za podučiteljico v Velenje (okr. Šostanj). Umrli so: v 10. dan marcija t. l. Mat. Trstenjak, nadučitelj v Monšbergu (okr. Ptuj), rojen 1840. l.; v 15. dan marcija Al. Reišp, učitelj v Verzeji (okr. Ljutomer), roj. 1844. l.; v 11. dan aprila pa Fr. Švab, zač. podučitelj v Št. Pavlu pri Bolshi (okr. Celje), roj. 1855 l. N. v. m. p.!

E) Razpisi učiteljskih služeb. Nadučiteljska služba na petrazredni národni šoli v Magdalenskem predmestji v Mariboru z nemškim učnim jezikom, II. plačilni

red *), do 9. maja t. l., na mestni šol. svet v Mariboru. Služba nadučitelja na čveterorazredni dekliski šoli v Celji z nemškim učnim jezikom, II. plačilni red, do 20. maja na mestni šolski svet v Celji.

F) Raznoterosti. V 1. dan aprila t. l. umrl je v Gradci c. kr. deželni predsednik baron Myrbah, 64 let star. Rajni je zadnje čase pogostoma predsedoval sejam dež. šol. sveta ter bil šoli in učiteljem vsikdar prijazen. — Pestalocci-jevi kipi iz mavca dobé se pri g. Muc. Camuzzi-ju, meščanskem učitelju v Gradci. Z dopošiljativjo vred stane kip okoli 4 gold. — Graška hranilnica je podarila národní šoli v Dolu pri Hrastniku 200 gold.

Tone Brezovnik.

Iz Celja. (Vabilo!) Celjsko učit. društvo bo v četrtek v 4. dan maja t. l. zborovalo v prostorih Celjske okoliške šole. Dnevni red je: a) Odobrenje zapisnika. b) Dopisi društvenemu vodstvu. c) O domovinoslovji; govori g. V. Jarec. d) Učilni poskus iz rastlinstva; govori g. T. Brezovnik. e) Nasvéti. — Začetek zborovanja ob $\frac{1}{2}$ 11. uri dopoldne. K obilni udeležbi vabi uljudno

odbor.

Iz Kostanjevice. V dopisu »Iz Planine« bral sem prav pametne misli zastran olajsave pisarij pri naših šolah. Prav potrebno bi bilo tudi, da bi se boljše uravnalo to, kar se tiče razhodkov in dohodkov v naših učilnicah. Prav bi bilo, da bi krajni šolski svet denar za učilniške potrebe dobival naravnost pri davkariji, ne pa pri občinskem predstojništvu, katero večkrat odlaša in odlaša, da bi za šolo napravil reči, kakor jih kažejo proračúni ob učilniških potrebah. Naš krajni šolski svet še za 1880. l. ni dobil vsega zneska za učilniške potrebe. Da take razmere šolskemu napredku zavirajo, razume se samo ob sebi. Tudi se mi čisto nepotrebno zdi, da moramo izkazovati opravičene šolske zamude in še celó dvakrat na mesec. — Naša učilnica je letos dobila prav priličen vrt. Uredil sem ga tako, da bode imel drevesnico, cvetličnik, zelenjavnik in vadnico. Rad bi bil napravil tudi trtnico, a manjka mi denarne pomoči.

A.

Iz Logatskega okraja. Komaj je preteklo dobro leto, od kar je smrt pokosila našega sobrata g. J. Štamcarja v Črnavrhu ter ga prestavila baje tudi »aus dienstesrücksichten« na oni boljši svet, zahtevala je uže zopet svojo žrtev mej nami. — V 12. dan preteč. m. ostavil je namreč dolino solz bivši učitelj g. Janez Valentin, poslednji čas c. k. poštar v Hotersici. Rajni se je rodil 1843. l. v Žalni na Dolenjskem. Svoje študije je izvršil 1865. l. v Ljubljani ter je potem učiteljeval v Trnovem, v Vremah, v Begunjah nad Cerknico in nazadnje v Hotersici. Obetaje si boljšo bodočnost, popustil je 1875. l. težavno učiteljsko službovanje ter je šel v službo k pošti, katera mu pa tudi ni rodila sadu, ki ga je pričakoval od nje. Osobito zadnje leto je imel mnogo sitnostij in skrbí. Blag mu spomin!

— k.

Iz Ljubljane. Iz seje c. k. deželnega šolskega sveta v 30. dan marcija 1882. l. — Predlogi za oproščenje šolnine, kakor jih predlaga ravnateljstvo srednje šole, so bili razrešeni. — Po nasvetu učiteljstva na srednji šoli je bil učenec za kraj izključen. — Profesorju na višji realki je bila priznana in nakazana tretja petletnica. — Jednorazrednici v Vodicah, v Kamniškem šol. okraju, in v Šmartnem pri Kranji se imate razširiti prihodnje leto v dvorazrednici; uganjena je bila dotičnima službama letna plača. — Posvetovanje je bilo o aktivnih plačah ljudskih učiteljev, ki se izplačujejo iz kranjskega šolskega zaklada, in izročil se je proračún kranjskemu deželnemu odboru, da skrbí za potrebne troške. — Poročilo okrajnega šolskega sveta v Postojini zastran razširjenja dvorazrednice v Knežaku v trirazrednico se je izročila kranjskemu deželnemu odboru. — Pritožba o kazni zaradi šolskih zamud in disciplinarna preiskava zaradi necega učitelja sta bili razrešeni. — Dva nadučitelja se imata iz službenih ozirov premestiti, in učiteljica na ljudski šoli je za trdno postavljena. — Razsodilo se je o disciplinarni preiskavi, završeni nad ljudskim učiteljem. — Na višje mesto se ima predlagati: slovenska prestava prirodopisne učne knjige, ki jo je dovršil ravnatelj meščanske šole, isto tako tudi poročilo tukajšnjega ženskega učiteljišča o učiteljih,

*) Na Štajerskem imamo 4 plačilne rede. Plača v I. plač. redu znaša 800 gold., v II. 700 gold., v III. 600 gold., IV. 550 gold. Učitelji brez sposobnostne skušnje (proviz.) dobé 70%, podučitelji s sposobnostno skušnjo (definitivni) 80%, podučitelji brez sposob. skušnje (provizorični) 60% od učiteljske plače. Nadučitelji imajo še razen stanovanja tudi opravilne doklade in sicer na šolah I. in II. pl. reda 100 gold., na šolah III. in IV. pl. reda 50 gold. na leto. Suplenti dobijo, ako supirajo učitelja 60% od učit. plače; ako supirajo podučitelja, pa 70% od plače def. podučitelja na isti šoli. Na vsem Štajerskem je 31 šol (na Spodnjem Štajerskem 3) v I. pl. redu; 69 šol (na Spod. Štaj. 9) v II. pl. redu; 324 šol (73 na Spod. Štaj.) v III. pl. redu in 319 šol (156 na Spod. Štaj.) v IV. pl. redu. Gradec plačuje svoje učitelje z 900 gold.; drugo razmerje je enako. Vse definitivno nastavljeno učiteljsko osobje in učiteljice ročnih del imenuje c. kr. dež. šol. svet, vse provizorično pa dotični okrajni šolski svéti. Pis.

katerih v prihodnjem letu ne bodo potrebovali. — Dvoje učenk na vadnici je oproščenih šolnine. — Prošnja nekaterih stanovalcev v Blagovici, v Kamniškem šolskem okraji, naj se odpravi pouk v ženskih ročnih delih, bila je zavržena. — Prošnje za nagrado in denarno pripomoč so bile razrešene.

— K učiteljskim preskušnjam v Ljubljani oglasilo se je 27 učiteljev in učiteljic. Več o tem prihodnjič.

— Popravljen a pravila vdovske družbe na Kranjskem je slavna vlada že potrdila dne 7. sušca 1882; vdove bodo dobivale po 100 gold.; sirote po 25 gold.; onemoglim društvenikom se bode tudi odsihmal po sklepu odborovem oziroma občnega zbora dovolilo po previdnosti in okoliščinah podpore, vender ne višej od 100 gold. **P. i. ude pa opozorujemo, da s koncem aprila poteka zadnji čas za vplačevanje letnine; tedaj tovariši podvizajte se z vplačevanjem; odbor se mora v slučajih ravnati po pravilih.**

— Umrl je 26. preteč. m. zvečer gosp. Anton Wisiak, učitelj na c. k. vadnici v Ljubljani in c. k. okrajni šolski nadzornik za Ljubljansko okolico po dolgem bolehanji. Rajnki je bil priljubljen ne le pri svojih prijateljih, temuč posebno tudi pri učiteljih, ki jih je kot do nagiba brohoteči tovariš (ne pa oglednik) nadzoroval. Njegov spomin bode živel med nami!

— (K članku »Verdrehungs-Manie« v 7. št. »Schulzeitung-e«.) Najprvo omenjenemu listu g. urednika vprašamo, kaj smo mu tako silno strastno izprevernili? Naše ravnanje je bilo vender čisto pravilno in stvarno. Imenovani šolski list je objavil več kot smešne nazore o učnem jeziku po slovenskih ljudskih šolah; naš jih je pa pobijal z nazeri, ki za jedino prave veljajo pri vseh kulturnih národih. Kje je v tem kaj osobnosti? Vrh tega smo mu še dovolili, da naj s svojo ostro logiko te nazora ovrže; a za to mu je bilo grozdje prekislo, in raje je udrihal po svoji navadi. Strast pa slepi, zato je v tem odgovoru toliko logičnih kozlov, kolikor je stavkov. — Odkar je uredništvo našemu listu prišlo v prejšnje roke, nas že v tretje pita s hinavci, ki plašč po vetru sučemo! Kje so dokazi? Ali smo svoj program le za las izpremenili? In kdo je tisti, ki nam to očita? To je mož, ki je postal iz dopisnika »Novicam« marljiv razširjevalec protestov koroških renegatov proti našemu najbolj zasluženemu poslancu — onemu poslancu, čigar mojsterski govor je za ponatis vrednega spoznala objektivna »Allgem. österreichische Lehrerzeitung« v Pragi. In ta nam predbaciva veturnjaštvo!

Dalje se nam v tem odgovoru pové, da nazori, izrečeni v onem protestu, veljajo samo za Spodnje Koroško, ne pa za Kranjsko. Dobro! Če je temu tako, potem pa vprašamo: kako pridejo kranjski učitelji do tega, da se jim na njihove stroške ponatiskujejo reči, ki zanje nimajo nikake veljave; vsaj ima — »Schulzeitung-a« — vender na čelu zapisano, da je glasilo kranjskemu učiteljskemu društvu? — Tudi se nam odločno prepoveduje, da bi se še kdaj smeli vtikati v Koroške zadeve, ker baje ondotnih deželnih razmer čisto nič ne poznamo. In to nam očita list, kateri leto za letom svoje predale napolnuje z ameriškimi, japonskimi in ruskimi šolskimi razmerami! Mi bi pa ne poznali razmer svojih naj bližnjih sosedov! — Le strasti do vsega národnega je razumno, zakaj bi se morali nevedni otroci poučevati v drugem jeziku, kakor njihovi starši v cerkvah! — Do zdaj smo mislili, da se tako zvana »Revolver-Presse« nahaja samo po svetovnih mestih, s katero se za molčanje zahteva denar; zdaj se je pa menda preselila tudi v manjša mesta, kajti nam se že v drugič grozi, da se bodo o »gewisse Ehrenmänner« naše stranke povedale reči, nad katerimi bode svet kar strmél! In za kako plačo se je nam temu vesoljnemu potopu ogniti? Z molčanjem! Nismo vedeli, da so šolske zadeve, o kojih jedino pišemo, monopol in domena — »Schulzeitung-e«. — Ako pa bode »Schulzeitung-a« »Brenceljevi Žefi« jela konkurencu delati, slobodno! mi mu bodedo težko sledili, dasiravno je naša torbica polna.

Ker pa naprej vémo, da bodo žrtve njegovega nežnega čutstva óni národní učitelji, kojih značajnosti ni uničil desetletni pritisk, zato se čudom čudimo lakavstvu, koje je izraženo v lastno-ročno pisanem tem-le stavku: »Wo man Schule und Lehrer in das öffentliche Getriebe hineinzieht, da hat man auch nicht den leisesten Begriff von der Heiligkeit der Erziehung, die Culturationen niemals antasten, geschweige denn brutal mit Füßen treten«. Kaj ne, to je doslednost! —

Konečno naj povémo, da se nam g. urednik dotičnemu listu v srcé smili, kajti nemila osoda ga je postavila v to solzno dolino med nas ravno za jedno stoletje prepozno. Ko bi bil on živel pred sto leti, kako bi ga odlikovali! zdaj pa mora siromak videti, kako še celó Ljubljanski vladni organ od 14. aprila v uvodnem članku spretno pobija enake bedaste nazore, nad kterimi je on imel v tistem nesrečnem protestu toliko veselja; doživeti mora sramoto, da slavna vlada iz lastnega uveduje slovenščino za učni jezik celó v srednje šole in v c. kr. urade!

Raznoterosti.

— **Prišle so na svitlo „Poezije“** (zložil S. Gregorčič), ki se med dozdanjimi slovenskim liricnimi pesmami posebno odlikujejo. G. Gregorčič je rojen pesnik, ki globoko v srcu čuti, kar milo prepeva. Zeló smo mu hvaležni za toliko krasno zbirko, katera se brez pomislika lahko daje v roko tudi naši nežni mladini. Prav iskreno priporočamo te krasno cvetoče nove cvetice „Poezije“ vsem gospodom učiteljem, okrajnim in šolskim knjižnicam in posebno še naši mili mladini. Ta prelepo natisnjena knjiga dobiva se pri g. Ign. Gruntarji, c. k. notarji v Logatcu. Naročila iz Ljubljane posreduje iz prijaznosti tudi g. prof. Levec (Nove ulice št. 5). Stane 1 gold.

— **„Pesmarličica po številkah za nežno mladino“** (sestavil A. Foerster) se že v drugič tiska. Vidi se, da mnoge zanimiva ta metoda pri poučevanju v petji.

— **Za učitelje redka čast.** V dan 14. maja se bode v Madridu prvokrat sešel zbor španskih ljudskih učiteljev, in njihovi kralj hoče važnost tega stanu priznati s tem, da bode osobno z nagovorom odvil skupščino.

— **Zboljšanje petletnice.** Vsled službenih poročil vlada preudarja, kako bi zboljšala učiteljem petletnice. V ta namen namerava predložiti vsem deželnim zborom šolsko novelo po vzgledu zakona, kakeršen velja o istej zadevi za Spodnje Avstrijsko. — To bi bilo v resnici tem bolje želeti, ker bi vlada s takim činom zavezala jezike raznim klevetnikom, koji zdanjo pravično vlado neprestano sumičijo, da je šolstvu neprijazna.

— **Habsburg.** Ali je Habsburg izpeljano od Habichtsburg ali od besede „Burg ob meiner Habe?“ — Tema razlagama pridenimo še jedno. — Habsburg je toliko, kakor lovski grad in prva beseda je iberska. *Hab, habe, abe*, pomeni v baskiškem jeziku gozd *häbat* ali *habas* lovsko kočo za tiče streljati. Grad „Habsburg“ stoji na gori „Wölpels ali Wülpelsberg“ v kantonu Aargau, a tudi ime gore pomeni nekaj jednacega; *ohil* pomeni lov posebno na tiče, *ba* ali *bel* je v keltskem jeziku gora, v baskiškem je *bele*, *belz* vran. V južnih Vogesih se imenuje gozdnati kraj Habend. Baski, katerih jezik se je ohranil dandanes samo v zahodnih Pirenejih, razširjali so se po vsi južni in zapadni Evropi, dokler niso bojiški Gali (Kelti) te kraje posedli in jih spodrinili, to se brezdvomno kaže pri imenih rek in gor po Švajci in po obeh straneh reke Rajne; ime Aar, ki teče blizu Habsburga, je tudi baskiško od *ura* voda *uharre* reka. Tudi reka Saona se je nekda imenovala Arar; isto tako tudi Ahr v Eifel v deželi Eburonov ali doljenjo-renskkih Iberov. Baski pa so bili ibersko to je gorjansko ljudstvo. Tudi ime „Sennen“ po Alpah, in starih „Cennen“ na Tannus je baskiško in pomeni pastirje. Chalons na Saoni, nekda *civitas Cabillonum* je bilo poglavitno mesto v deželi Sequanov ali stanovalcev ob „Saoni“; *Cabillau* pomeni ribo ali *Kabeljav*; zdaj se tako imenuje le riba polenovka. Ribiči okoli Genevskega jezera so se imenovali nekda Chabilki, bili so tedaj baskiški ribiči. Po teh vzgledih ni menda nič čudno, ako imamo Habsburg izvirno za baskiški lovski grad; 300 let pr. K. je prišla Galcem v roko, o Kristovem času Rimljanom in 400 let p. K. Alemanom, ker viteški rod Habsburgovcev je bil alemanskega, oziroma hatto-sueviškega rodu.

(Ch. päd. Blätter.)

— **„Schulvereinu“** na Ogerskem se slabo godí, kajti celó Nemci so se zedinili, da hočejo odločno stopati nasproti neopravičenemu rovanju tega Berolinskega društva med Ogri in njega umeševanju v zadeve Ogerskih Nemcev.

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na enorazredni ljudski šoli v Polhovem Gradci, učiteljska služba, 450 gold. in stanovanje, do 30. junija t. l.; na enorazredni ljudski šoli pri sv. Kocijanu, l. pl. 400 gold. in stanovanje, do 10. maja pri okrajnem šolskem svétu okolice Ljubljanske.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. Ker nadučitelj g. Al. Jeršé vsled svoje prošnje ostane v Trebnem, menjata službi g. J. Krnec, nadučitelj v Šent-Vidu, in g. J. Kermavner, nadučitelj v Logatcu. G. J. Bozja, učitelj v Polhovem Gradci, gre v Begunje pri Cerknici. G. Peter Repič, učitelj v Cerknici, gospodičini Franciška Zemè v Višnji gori in Marija Stuhli v Šent-Vidu pri Zatičini, so za trdno postavljeni.